

Araştırma Makalesi / Research Article

**KÜTAHYA SANCAĞINDAKİ VAKIF VE ZAVİYELERİN MUHASEBE VE
MÜZAYEDE İŞLEMLERİ (1832-1863)**

Meltem AYDIN^{1*}
Lokman AYDIN²

Öz

İslâm dünyasında temeli Asr-ı Saadet Dönemi'ne kadar uzanan tekke ve zaviyeler, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde tasavvuf ağırlıklı eğitim-öğretim faaliyetleri ile öne çıkmışlardır. Camilerle birlikte birçok kasaba ve köyün yerleşime açılmasında dini, kültürel ve ekonomik hayatın zenginleşmesinde belirleyici olmuşlardır. Türklerin hâkimiyeti altına girdikten sonra hızla Türk-İslâm şehri hüviyeti kazanan Kütahya'da Mevleviyye, Nakşibendiyye, Rifaiyye ve Halvetiyye tarikatlarına mensup tekke ve zaviyeler kurulmuştur. Ahi teşkilatına mensup pek çok kişi zaviyelerin kurulmasında öncü olmuştur. Kütahya'da bulunan zaviyelerin mukataalarını iltizam sistemi ile işletilmek üzere müzayedeler düzenlenmiştir. Bu çalışmada 1832-1863 yılları arasında Kütahya Sancağına tabi kazalar, nahiyeler ve bunlara bağlı köylerde bulunan zaviye-vakıf gelirlerinin müzayede işlemleri ve bazı muhasebe evrakında bulunan veriler, arşiv belgelerine dayalı olarak incelenip değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Tekke, Zaviye, Vakıf, Müzayede, 19. Yüzyıl.

**ACCOUNTING AND AUCTION TRANSACTIONS OF FOUNDATIONS AND
ZAWIYES IN KÜTAHYA SANJAK (1832-1863)**

Abstract

In the Islamic world, dervish lodges and zawiya, whose foundations date back to the Age of Happiness, came to the fore with their sufism-based education activities in the process of Turkification and Islamization of Anatolia. These institutions have been decisive in the enrichment of religious, cultural and economic life in the opening of many towns and villages to settlement, along with mosques. In Kütahya, dervish lodges and zawiya belonging to the Mevleviyye, Nakşibendiyye, Rifaiyye ve Halvetiyye orders were established. In this study, in between 1832-1863, the auction procedures of the incomes of the districts and towns subjected to the Kütahya Sanjak and the lodges in the villages connected to them, and the data in some accounting documents were examined and evaluated based on archive documents.

Keywords: Kütahya, Lodge, Zawiya, Foundation, Auction, 19th Century.

¹ Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0001-5408-6135

* **Sorumlu yazar** (Corresponding Author): meltemtokucu@gmail.com.

² Öğr. Gör, Kafkas Üniversitesi Susuz Melek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0002-5871-9929.

Başvuru Tarihi (Received): 24.09.2021 **Kabul Tarihi** (Accepted): 20.01.2022

Giriş

Sözlük anlamı gidilecek yol, takip edilecek yöntem, hal ve gidiş anlamlarına gelen tarikat kelimesi dinî kavram olarak insanı yaratıcısı olan Allah'a ulaştıran ilahi yol demektir. Sufilere göre tarikat dinin herkes tarafından uyulması gereken kuralları ile birlikte insanın iç dünyasına ve maneviyatına açılan bir yol demektir. İslâm'da itikadî mezhepler inançla ilgili, fikhî mezhepler kulların sorumlu oldukları fiillerle ilgili kuralları ortaya koyarken, kalbî ve ruhî amel ve haller tarikatları oluşturmuştur (Ceyhan, 2018: 27, 28). Sufiler *şeriatı gemiye, tarikatı denize, hakikati inciye* benzetmişlerdir. İmam Rabbanî, şeriatın uygulanmasında tarikatın tamamlayıcı bir unsur olduğunu ifade etmiştir. İslâm Tarihi boyunca farklı coğrafyalarda tam anlamıyla şeriate uygun faaliyet gösteren çoğunluğu sünnî, bir bölümü şîî olmak üzere yüzlerce tarikat ortaya çıkmıştır (Öngören, 2011: 95). Bu tarikatlardan Yeseviyye, Bektaşiyye, Mevleviyye, Kadiriyye, Rifaiyye, Nakşibendiyye, Halvetiyye, Bayramiyye; Ahiyan-ı Rum, Gaziyân-ı Rum, Baciyân-ı Rum ve Abdalan-ı Rum cemaatleri ile birlikte Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına önemli katkılar sağlamışlardır (Bakırcı, Türkan 2013:148). Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Rumeli'de kurdukları tekkeler vasıtası ile iskân siyasetinin uygulanmasında ve ordulara lojistik destek sağlanmasında yararlı hizmetler görmüşlerdir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren devlet adamları tarafından desteklenmiş ve teşvik edilmişlerdir. İmara açtıkları topraklar kendilerine tahsis edilmiş, yeni zaviyeler kurularak vakıflar vasıtası ile bunlara gelir sağlanmış, ayrıca bazı vergilerden muaf tutulmuşlardır (Öngören, 2018: 55-59).

Osmanlı Devleti'nde camiler, mescitler, medreseler, çeşmeler, imarethaneler, hanlar, kervansaraylar gibi tekke ve zaviyeler de karşılıksız olarak insanlara hizmet etmek amacıyla kurulan vakıflar tarafından tahsis edilen gelirlerle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu sebeple tekke ve zaviyelerin tarihî süreç içinde buldukları durumu değerlendirirken vakıf sisteminde yaşanan gelişmeleri göz önünde bulundurmak gerekir (Kara, 2019: 103, 105). Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyıla kadar sağlıklı bir şekilde işleyen vakıf sistemi devletin diğer kurumlarında olduğu gibi zamanla bozulmaya başlamış ve ıslahat yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bir taraftan Batılılaşmanın getirdiği bir sonuç olarak ³, diğer taraftan vakıf sisteminde ortaya çıkan yolsuzlukları ve olumsuzlukları gidermek amacıyla 14 Ekim 1826 yılında Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurularak vakıflar bir çatı altında toplanmaya başlamıştır. 1838 yılında Evkaf-ı Hümayun Nazırı, Meclis-i Vükela'ya dâhil edilmiş, 1861 yılında müstesna vakıflar ⁴ dışında kalan tüm vakıflar Evkaf-ı Hümayun Nezareti tarafından idare edilmeye başlanmıştır (Öztürk 1995: 75-77). Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kuruluşu ile merkez ve taşra teşkilatı oluşturulmaya başlanmıştır. İlk kuruluşunda merkez teşkilatı kesedarlık, zimmet halifeliği ve sergi halifeliğinden oluşmuştur. Bu kurumlarda görevli memurlar maaşları dışında vakıflarla ilgili kira, ferağ ve intikal işlemlerinden elde edilen gelirlerden belli bir oranda pay almaktadır. Taşrada Evkaf Müdürlüklerinin kurulmaya başlanmasıyla birlikte 1833'te Bursa ve Kütahya'ya, daha sonraki yıllarda Anadolu ve Rumeli'de bulunan diğer iller ve büyük kazalara muaccelat nazırları atanmıştır (Erdoğan Çelikkın, 2019: 254-259). Muaccelat nazırlarının görevi vakıfların ferağ ve intikallerini gerçekleştirmek ve harçlarını tahsil ederek Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne göndermek olarak belirlenmiştir (Hançer, 2019:1088). Vakıf teşkilatındaki dağınıklığı ortadan kaldırmak, gelir-giderleri kontrol altına almak, binaları tamir ettirmek, personel işlerini yürütmek amacıyla 1845 yılından itibaren evkaf müdürü ataması yapılmaya başlamıştır. Bu

³ Batılıların Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulması ve vakıfların merkezi yönetim altına alınmasından elde etmek istedikleri sonuçlar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Yazır, 2020: 188-192.)

⁴ Bunlar başlangıçtan itibaren müstesna tutulan ve mütevellileri tarafından idare olunan fakat vakıf şartlarına uyulup-uyulmadığı Evkaf Nezareti'nce denetlenen Celaleddin-i Rumi, Hacı Bektaş Veli, Abdülkadir Geylani, Hacı Bayram Veli, Gazi Mihal Bey, Gazi Ali Bey, Gazi Süleyman Bey ve Gazi Evrenos Bey vakıflarıdır (Pakalın, 1993: 631).

konuda en kapsamlı düzenleme 1936 yılına kadar yürürlükte kalan, 1863 tarihli *Taşralarda Kâin Bilcümle Evkâf-ı Şerîfe'nin Cihât-ı İdâresiyle Evkaf Müdürlüklerinin Harekât ve İcraatı Hakkındaki Atik Lâyiha* ile yapılmıştır. Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlı taşra teşkilatı 19. yüzyılın son çeyreğinde kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Teşkilat önce muhasebecilik ve müdürlük olarak oluşturulmuş daha sonra da her iki bölüm üçer sınıfa ayrılmıştır. Kütahya'da birinci sınıf evkaf müdürlüğü bulunmaktadır (Öztürk 1995: 83-95). Taşra teşkilatının görevlilerinin merkezden atanmaya başlamasıyla birlikte bunlara vakıf gelirlerinden aidat verilmesi yerine maaş ödenmesine başlanmıştır, vakıfları denetlemekle görevli çok sayıda makamın ve kadıların görevi nazırlığa geçmiştir (Erdoğan Çelikkın, 2019:286). II. Mahmud döneminde vakıfların merkezileştirilmesi yanında, taşra tekkeleri ile ilgili de düzenleme yapılarak tarikat pîrinin metfun olduğu dergâh merkez olmak üzere, burada bulunan şeyh diğer tekkelerden de sorumlu tutulmuştur. Tekkeler ile ilgili ikinci önemli düzenleme ise 1866 yılında Meclis-i Meşayih'in kurulması olmuştur. (Aydın, 2003:248).

Vakıf ve zaviyelerle ilgili düzenlemelerden beklenen fayda tam olarak elde edilememiştir. II. Mahmud'un kurduğu vakıflara gelir kaynağı bulmak amacıyla, adı var kendi yok gedikler icat edilmesi ve bu gediklerin alım-satımı sırasında yaşanan yolsuzluklar sebebiyle, vakıflar hak kaybına uğramışlardır. Ferağ ve intikal harçları ve muaccele (kira) bedelinin evkaf hazinesine ait olan kısımlarının amacına uygun kullanılmaması ve Evkaf Nezareti bünyesinde kurulan bürolarda ihtiyaçtan fazlası personel istihdamı (Mustafa Nuri Paşa, 1992: 286); özellikle vakıf köy ve mezraların aşar bedellerini tahsilinin maliyeye bırakılması ve maliyenin tahsilat karşılığında aldığı oranı artırması, gelir fazlasına el koyması, vakıf gelirlerinin azalmasına yol açmıştır. Sonuçta vakıf eserleri harap olmuş ve vakıf hizmetleri layıkıyla yerine getirilememiştir (Öztürk, 1995: 299).

19. yüzyılda devletin bütünlüğünü koruması konusunda halkın bilinçlendirilmesinde tekke ve zaviyelere önemli görevler düşmüştür (Özsaray, 2018:6-8). Mevleviler, Balkan ve I. Dünya Savaşı yıllarında yardım toplamışlar, Yenikapı Mevlevihanesi'ni hastaneye dönüştürmüşler ve *Mücahidin-i Mevleviye Alayı* kurarak Filistin cephesinde savaşmışlardır (Öngören, 2011:103). I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan işgaller sırasında milli mücadelenin isimsiz kahramanları olarak din adamları ile tekke ve zaviye mensupları önemli hizmetler görmüşlerdir (Kara, 2019: 163-166).

1. Kütahya ve Kazalarındaki Bazı Vakıf ve Zaviyelerin Muhasebeleri (1836-1863)

13. yüzyıldan itibaren Mevleviyye, Nakşibendiyye, Rifaiyye ve Halvetiyye tarikatlarına mensup tekke ve zaviyelerin yer aldığı Kütahya, Ergun Çelebi tarafından kurulan Erguniyye Dergâhı ile Konya ve Afyon'dan sonra Mevleviliğin üçüncü büyük merkezi olmuştur. 19. yüzyılda II. Abdülhamid'in emri ile yeniden inşa ettirilen Kütahya Mevlevihanesi'nin Semahanesi günümüzde Dönenler Camisi olarak kullanılmaya devam etmektedir (Parlak vd. 2003: 1-2). Anadolu'nun Nakşibendiyye Tarikatı'nın Orta Asya'dan sonra ikinci merkezi olması, Kütahya Simavlı Molla Abdullah-ı İlâhî'nin 1490 yılında İstanbul'a gelip ilk Nakşibendi Tekkesi'ni kurması ile gerçekleşmiştir (Algar, 2006: 337). Şeyh Halid Efendi'nin kurduğu Gümüşeşik Tekkesi ⁵ Nakşibendi, Gazi Ali Baba Hangâhı'nın kurucusu Hasan Baba ile Şeyh Arap Dede Tekkesi'nin kurucusu Ahmed Zimci, Rifai tarikatındandır. Şeyh Salih Efendi'nin Mesudiye ve Cafer Efendi'nin Balaban Paşa tekkeleri Halvetiyye Tarikatı'na bağlıdır (Arıkan, 2010: 180). Halvetiyye Tarikatı'na mensup Şeyh Sunullah Gaybi Efendi aslen Kütahyalı olup Musalla Camisi haziresinde medfundur. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf, 2006: 494). Etrafşehir ve Gümüş nahiyelerinde 16. yüzyılın ilk çeyreğinde gelirleri tespit edilen Gazi Ali Zaviyesi'nin kurucusu Ahi Ali'nin, Gediz'in fethine katıldığına inanılmaktadır. Bu nedenle Gediz'deki mahallelerden

⁵ Gümüşeşik Tekkesi, Şeyh Buhari Türbesi olarak ta bilinir. Kütahya'da merkez Saray mahallesinde bulunmaktadır. Türbe içerisinde birisi Şeyh Buhariye ait olmak üzere üç sanduka vardır.

birisine Ahi Ali adı verilmiştir (Yakupoğlu, 2009:2277). Ahi Timur, Ahi Şaban ve Ahi Nasuh zaviyeleri 19. yüzyıl Kütahya evkaf defterleri kayıtlarında yer almaktadır. Türk-İslâm medeniyetinin ortaya konulması, iktisadî, sosyal, kent, iskân ve hukuk tarihi araştırılmalarında vakıflara ait belgeler önemli bir yer tutmaktadır (Köprülü, 2005: 267). Özellikle 19. yüzyılda vakıflarla ilgili tasnif edilmiş çok sayıda arşiv belgesi mevcuttur. Bu çalışmada 19. Yüzyılda Kütahya merkezi, Etrafşehir, Altıntaş, Tavşanlı, Gireği, Virancık, Gümüş nahiyeleri ile Eğrigöz, Gediz ve Simav kazalarında bulunan vakıflar ve zaviyelere ait Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde kayıtlı 1832-1863 yılları arasına tarihlenen EV. d. 10553; 11866; 16368; 16551; 16669; 17119; 17743 numaralı Evkaf Defterleri kullanılarak vakıf ve zaviyelerin muhasebe-müzayede işlemleri ele alınmıştır.

Osmanlı Devleti'nde vakıf ve zaviyelerin Evkaf Nezareti çatısı altında toplamaya başlaması ile bunlara ait gelirler merkezden yönetilmeye başlanmıştır. Muhasebe işlemleri karşılığı olarak harc-ı muhasebe, vakıfların el değiştirmesi ya da satışında alınan ferağ ve intikal vergisi, mutasarrıfları vefat ettiği için gelirleri hazineye bırakılan mahlûl hazine bedeli ile görevlilere ödenmesi gereken ücretler (maaş-ı muharrer) hazineye aktarılmıştır. Kütahya'da 1832-1863 yılları arasında muhasebeleri görülen vakıf ve zaviyelerin gelirlerinden Evkâf-ı Hümayun hazinesine gönderilen meblağ Tablo-1'de gösterilmiştir (EV.d. 10553; 2a).

Tablo 1: Kütahya ve Kazaları Vakıflarından Hazineye Gönderilen Vergiler (1832-1836)

Bulunduğu Yer	Vakfın Adı ve Merkeze Gönderilen Vergiler	Ait Olduğu Dönem	Meblağ (Guruş-Para)
Kütahya	Yıldırım Bayezid Vakfı harc-ı muhasebesi	1832-1836	1.701
Kütahya	Yıldırım Bayezid Vakfı Zağra Karyesi müşterek arazilerinden taliplerine satış yapılan 218 dönüm araziden hazineye ait olan.	---	4.360
Kütahya	Karagöz Paşa Vakfı harc-ı muhasebesi	1832-1834	561,5
Kütahya	Hisarbey-oğlu Mustafa Bey Vakfı harc-ı muhasebesi	1833-1836	1.422
Kütahya	Seyyid Nureddin Vakfı harc-ı muhasebesi	1833-1836	669,5
Kütahya	Timurtaş Paşa Vakfı harc-ı muhasebesi	1835	40
Kütahya	Kütahya'da bulunan vakıflardan hazineye ait olan Ferâğ ve intikâl rüsûmu	-	3.075,5
Kütahya	Kütahya ve çevresindeki evkafın beş aylık hazineye ait ferâğ ve intikâl rüsûmu	(31 Ekim 1837) (26 Mart 1838)	772,10
Kütahya	Yenice Köyü, Turasan Ağa Vakfı harc-ı muhasebesi	1833-1836	779
Kütahya	Tevkii Mehmed Paşa Vakfı	1833-1836	53,5
Tavşanlı	Dedebalı Vakfı harc-ı muhasebesi	1833-1251	1.720
Tavşanlı	Dedebalı Vakfı Pazarköy Çiftliği harc-ı muhasebesi	1832-1836	250,5
Tavşanlı	Dedebalı Vakfı Çukurviran Çiftliği harc-ı muhasebesi	1832-1836	200
Tavşanlı	Arslan Bey Vakfı harc-ı muhasebesi	1833-1836	404
Tavşanlı	Hamza Bey Vakfı Karaağaç ve Yağmurlar Karyesi harc-ı muhasebesi	1833-1836	468,5
Gediz	Gazanfer Ağa Vakfı Mahlulat ve Rüsûmatı	---	421,5
Gediz	15 Adet Vakfın Harc-ı Muhasebe Bedeli	---	1.886,5
Altıntaş	Yalnızsaray Karyesi Ahi Timur Zaviyesi harc-ı muhasebesi	1835	34,5
Gireği [Arslanapa]	Tava karyesi Ahi Timur Zaviyesi Vakfı harc-ı muhasebesi	1836	202
	Hisarçayırı'ndan taliplerine satılan 200 dönüm çayırdan hazineye ait olan		4.000
			23.021,30

1832-1836 yılları arasında Kütahya ve nahiyeleri ile kazalarında muhasebeleri görülen vakıf ve zaviyelerin harc-ı muhasebe, ferağ ve intikal bedeli ile mahlûl hazine bedeli olarak hazineye toplam 23.021 guruş 30 para aktarılmıştır. Hazineye gönderilen bu meblağın 10.392 guruş 20 parası harc-ı muhasebe bedeli, 3.847 guruş 30 parası ferağ ve intikal vergisi, 421 guruş 20 parası

mahlûlât ve rüsumattan ve 8.360 guruş semere-i ruhsatiyeden yani arazilerin taliplerine satışından elde edilen gelirlerden oluşmuştur.

Tablo-1’de Kütahya’da bulunan Yıldırım Bayezid, Karagöz Paşa, Hisarbeyoğlu Mustafa Paşa, Seyyid Nurettin, Timurtaş Paşa, Turasan Ağa, Tevkii Mehmed Paşa vakıfları kadim vakıflardan olup, kuruluşları Germiyanogulları ve Osmanlıların kuruluş dönemine kadar uzanan vakıflardır. Tavşanlı’da akarları bulunan Dedebalı vakfı, Gediz’de bulunan Gazanfer Ağa Vakfı ile Altıntaş ve Gireği’de gelirleri bulunan Ahi Timur Zaviyesi de kadim vakıflar arasındadır. Gediz’de isimleri zikredilmeden 15 vakfın harc-ı muhasebe bedelinin deftere kaydedilmesi, Gediz’in vakıf kurumları açısından zengin bir yer olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti’nde 25 Mayıs 1840’da Hazain-i Amire, Maliye Hazinesi ve Hazine-i Redif lağvedilerek tüm gelir ve giderlerinin Hazine-i Celile-i Maliye’de birleştirilmesine karar verilmiştir. Hazine-i Celile-i Maliye’nin kurulmasından sonra Evkaf-ı Hümayun Hazinesi ve Ticaret Hazinesi gibi özel amaçlı ve nitelikli kurumların hesapları da bu hazinenin hesapları ile bütünleştirilmiştir (Ağar, 2007:400). Kütahya’nın kazalarından Eğrigöz (Emet)’de bulunan vakıfların 1842 yılı muhasebe kayıtlarında Hazine-i Celile’ye aktarılacak harc-ı muhasebe ve tertib-i maaş bedelinden oluşan hazine aidatları ayrı ayrı gösterilmiştir. Buna göre toplam gelirleri 11.023 guruş 15 para olarak gerçekleşmiş bu bedelin 2.809 guruş 28 parası hazine aidatı olarak tespit edilmiştir. Muhasebeleri görülen vakıf ve zaviyelerin aşar gelirlerinin hangi ürünlerden alındığının kaydedilmiş olması, yörede yetiştirilen ürünler hakkında bilgiler vermektedir. Bu dönemde Eğrigöz’de ekilen belli başlı ürünler arpa, buğday, darı ve mısır gibi tahıllardan oluşmaktadır. Bunların dışında mercimek, fasulye ve nohut gibi bakliyatlar ile malaz, burçak, alef, anason⁶ gibi bitkilerin yetiştirildiği görülmektedir. Vergilendirilmeye tabi olan diğer tarım ürünleri isimleri belirtilmeden *aşar-ı sâire* olarak kaydedilmiştir. Evkaf Defterinde yer alan vakıf ve zaviyeler ile gelirleri Tablo 2’de gösterilmiştir (EV.d. 11866, 1a-3a).

Tablo 2: 1842 Tarihinde Eğrigöz ’de Bulunan Zaviye Vakıfları ve Gelirleri

Karye	Vakıf/Zaviye	Gelirleri	Hazine Aidatı (Guruş-Para)
Baş	Duaköy [Duagu]Vakfı	262,10	127,34
Emed	Duaköy [Duagu] Vakfı	56,20	13,32
Baş	Arslan Baba Zaviyesi.	308	77
Eğrigöz	Dündarlar Fakra [çiftliği] Zaviyesi	80,20	20
Yoncağağaç	Eşref Sultan Zaviyesi	245	61,10
Hisarcık	Seyid Baba Resul Zaviyesi	59	180,30
Hisarcık	Şeyh İlyas Mezrası	241,30	60,20
Mumye/Mümüye	Ahi Doğan Zaviyesi	1021,20	255,9
Ağa	Cami-i Sinan Ağa ve Alaeddin Vakfı Mezrası	1638,20	317,20
Yenice	Doğanlar Cami-i Vakfı	156,10	39
İğde	Şeyh Süleyman Efendi Vakfı	6286	1.490
Akkilise	İnehan Mezrası	46,10	11,22
Kırgıl	Danişmend Ahmed Efendi Zaviyesi	143,15	35,32
Uşak Çakır	Karaağaç Mezrası Zaviyesi	478,20	119,20
	Yekûn	11.023,15	2.809,28

Eğrigöz kazasına ait 1842 yılı muhasebe kayıtlarına göre, vakıf ve zaviyelerde kâtip maaşı 20 guruş olarak ödenmektedir. Hazine aidatları ise vakfın toplam gelirinin yaklaşık % 25’ine yakındır (EV.d. 11866: 1a-3a). Eğrigöz’e tabi İğde karyesinde bulunan Şeyh Süleyman Efendi Vakfı, 6.286 guruş aşar bedeli ile en fazla gelire sahip vakıf olarak kaydedilmiştir. Bu vakfa ait gelirlerinden 4. 449,20 guruşun 24 *nefer evlâd-ı vâkıfa taksim* edilmek üzere ayrılmış olması bu vakfın zürri vakıflardan olduğunu göstermektedir (EV.d. 11866: 2b). Baş karyesinde bulunan

⁶ Anason sadece Ağa karyesi aşar gelirleri arasında yer almıştır.

Duagu [Duaköy] Vakfı tarafından hazineye 62,10 guruş harc-ı ferağ bedeli ödenmiştir. Harc-ı ferağ, gayr-i menkulün üzerinde hak sahibi olan kişinin tasarruf hakkını devretmesi karşılığında mutasarrıfa ödenen bedel olduğu için bu durum vakfın tasarruf hakkının el değiştirmiş olduğu anlamına gelmektedir (EV.d. 11866: 1a; Bardakoğlu, 1995: 353).

Kütahya sancağında bulunan kazaların meclislerine gönderilerek bilgilerin kontrol edilip, merkeze bildirilmesi istenen yoklama defterinde 11 Ocak 1859-6 Haziran 1859 tarihleri arasında, Kütahya'da bulunan tekkeler, zaviyeler ve diğer vakıflara bağlı köy ve mezraların aşar bedelleri ile buralarda görev yapan mütevellî, zaviyedâr ve mürtezikalılarına yapılan ödemeler ve beratlarla dair yoklama evrakları yer almıştır. Kütahya kaymakamı, mal müdürü, evkaf müdürü, müftü, naip, tahrirat kâtibî, Ermeni ve Rum kocabaşları ile beş üyeden oluşan bir komisyon tarafından imzalanıp mühürlenmiş olan deftere göre, Kütahya'da bulunan Germiyan-zâde Yakup Çelebi Vakfı'nın Germiyan-zâde ailesinden olan mütevellîlerine Simav ve Kula'da bulunan göl bedellerinden 6.750 guruş ödenmiştir. Diğer vakıf ve zaviye görevlilerine yapılan ödemeler mal sandığından yapılmıştır. Kütahya'da Esrek Sultan Zaviyesi'nin zaviyedarı olarak Şerife Hatun'a ödenen ücret 50 guruştur. Simav'ın Hüsüm karyesinde Selcen Hatun Zaviyesi'nin zaviyedarı Ahmed Hamdi Efendi'ye 825 guruş ödeme yapılmıştır. Kütahya'da Rifaiyye Tarikatı'dan Gazi Ali Baba, Nakşibendi Tarikatı'dan Kalenderhane, Halvetiyye Tarikatı'dan Ahmed Zemci, Mevlevî Tarikatı'ndan Esseyyid İsmail Hacı Efendi ile Tavşanlı'daki Mevlevî Dergâhlarının fukara ve dervişlerine koyun eti, ekme, pirinç, tereyağ, kahve, mum ve kandil yağı gibi aynı yardımlar yapıldığı görülmektedir. Vakıf ve zaviye görevlilerine yapılan ödemeler Tablo 3'te gösterilmiştir (EV.d.16669:1b-3a).

Tablo 3: 1274/1859 Yılında Görevlilere Ödenen Ücretler (EV.d.16669)

Vakıf-Zaviye	Ücret Ödenen Görevli	(Guruş)
Gedik Ahmed Paşa Vakfı	Mütevellî (Yıllık)	5.300
Germiyan-zâde Yakup Çelebi	Mütevellîler; Germiyan-zâde Mehmed Hamdi, Germiyan-zâde Ahmed Vehbi Germiyan-zâde Tahir Ömer	5.000 <u>1.750</u> 6.750
Rufa'î Dergâhı	Postnişin Ali Efendi Maaşı	50
Mevlevihane Dergâhı	Postnişin İsmail Efendi	300
Gümüş karyesi Ahi Ali Zaviyesi	Zaviyedârlar; Mevlevî Mehmed Şemseddin ve Bekir Efendi	210
Simav-Hüsüm'de Selcen Hatun Zaviyesi	Zaviyedâr Ahmed Hamdi Efendi	825
Yıldırım Han Cami-i Kebir (Ulu Cami)	Müderriş Hacı Abdullah Efendi	45
Ahmed Zemci Zaviyesi	Türbedârî Derviş Ahmed Dede	20
Esrek Sultan Zaviyesi	Türbedârî Şerife Hatun	50
Karagöz Paşa Cami-i Şerifi	Hademeleri	900
Timurtaş Paşa vakfı	Medrese ve Cami-i Şerif Hademeleri Müdür Abdullah Efendi (64,5) Hatip-İmam Ahmed Efendi (18) Vaiz Mehmed Efendi (12) Kayyım ve müezzin İbrahim Efendi (34) Mihrab mumları (185)	313,5
	Toplam	14.763,5

Kütahya ve Etrafşehir'de bulunan vakıf ve zaviyelerin 1863 yılında toplam gelirleri 15.380 guruş olmuştur. Bu gelirlerden 351,5 guruş Kütahya'da Hezardinar Cami Vakfı'nın imametine ödenirken, 351,5 guruş da aynı caminin tamiratına harcanmıştır. Maaş, harc-ı muhasebe ve mahlûl hisse bedeli olarak vakıf ve zaviyelerden 2.785 guruş Evkaf-ı Hümayun Hazinesi'ne gönderilmiştir. 1863 yılında vakıf ve zaviyelerin 11.892 guruş gelir fazlası olmuştur (EV.d. 17743-1a). Gelir fazlası vakıfların mütevellî ve mutasarrıflarının uhdesine bırakılarak mahallinde vakfın amacına uygun hizmetlerde kullanılmaktadır.

Vakıf ve zaviyelerde karşılıksız yapılan hizmetlerde olurdu. Bu hizmetler belgelerde *ber vech-i hasbî* olarak kaydedilirdi (Demirel, 1995: 67). Etrafşehir’de bulunan Emir Han Zaviyesi, Seyyid Nureddin Vakfı, Hacı Bayezid Zaviyesi, Molla Celal Cami-i Şerif Vakfı, Sincan Mescid-i Şerif Vakfı ve Arslan Bey Cami-i Şerif Vakfının 1863 tarihli muhasebe kayıtlarında yer alan *ber vech-i hasbî* ifadesi hizmetlerin Allah rızası için, gönüllüler tarafından yapıldığını göstermektedir. Etrafşehir’de bulunan Bıyıklı Baba, Seyyid Enbiya, Şeyh Ali, Ahi Sökmen Zaviyeleri’nde yer alan *hisse-i mahlûl minhâ* kaydı mutasarrıfı olmayan bu zaviye vakıflarının Evkaf Nezareti’nin yönetimine geçtiğini göstermektedir (EV.d. 17743-1a). Rüstem Paşa Vakfı 4.062 guruş, Arslan Camii Vakfı 3.008 guruş ve Seyyid Nureddin Vakfı 2.138 guruş gelir ile bu dönemde en yüksek gelire sahip vakıflar olmuştur. Kütahya ve Etrafşehir’de on altı vakıf ve zaviyenin 1863 yılı muhasebe kayıtlarına göre, gelir ve giderleri Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: 1863 Yılı Kütahya ve Etrafşehir Vakıf ve Zaviyeleri Muhasebe Cetveli

Vakıf/Zaviye/(Karye)	Gelir	Gider	Gider Kalemi	Kalan
Rüstem Paşa Vakfı (Karaöz ve Durgudlar)	4.062	1.015,5	Maaş- harc-1 muhasebe	3.046,5
Bıyıklı Baba Zaviyesi (Çınar ve Ahiler)	265,5	66,5	Maaş-harc-1 muhasebe	
		49	Mahlûl hisse	150
Emir Han Zaviyesi (Çavuş)	281	-	Ber vech-i hasbî	281
Hoca Fakı Zaviyesi (Çavuş)	300	75	Maaş-harc-1 muhasebe	225
Bayram Bey Zaviyesi (Kondukviran)	939	235	Maaş-harc-1 muhasebe	704
Abdullah Zaviyesi (În)	114,5	28,5	Maaş-harc-1 muhasebe	86
Feke Sultan Zaviyesi (Karacaviran)	190,5	47,5	Maaş-harc-1 muhasebe	143
Seyyid Nureddin Vakfı (Ağaç)	2.138	-	Ber vech-i hasbî	2.138
Hacı Bayezid Zaviyesi (Bölücek)	485	-	Ber vech-i hasbî	485
Molla Celal Cami Vakfı (Kütahya)	623	-	Ber vech-i hasbî	623
Seyyid Enbiya Zaviyesi (Parmakviran)	1083	270	Maaş-harc-1 muhasebe	
		406,5	Nısf-1 hisse-i mahlûl	406,5
Hezardinar Cami Vakfı (Kütahya)	703	351,5	Nısf-1 hisse-i imâmet	00
		351,5	Tamirat masrafı	
Sincan Mescid Vakfı (Dumlupınar)	275	-	Ber vech-i hasbî	275
Arslan Bey Cami Vakfı (Kütahya)	3008	-	Ber vech-i hasbî	3.008
Şeyh Ali Zaviyesi (Seydi)	300	75	Maaş-harc-1 muhasebe	168
		57	Mahlûl hisse	
Ahi Sökmen Zaviyesi (Pirli)	612,5	153,5	Maaş-harc-1 muhasebe	153
		306	Sülûsân Hisse-i Mahlûl	
Toplam	15.380	3.488		11.892

1. Kütahya ve Kazalarında Bulunan Vakıf ve Zaviye Gelirleri Müzayede İşlemleri (1857-1860)

Osmanlı Devleti’nde vakıf tarım işletmelerinde uygulanan başlıca yöntemler, iltizam ve emanet sistemleri olmuştur. İltizam sisteminde devlet belirli bir bölge ile sınırlı mukataaları vergilendirirken, rekabete açık bir biçimde müzayedeler düzenlemiştir. Bu müzayedeler sonunda belirli bir bölümü peşin, geri kalanı yıllık taksitler halinde ödenmek suretiyle kârı ve zararı kendisine ait olmak üzere vergi toplama yetkisi mültezimlere bırakılmıştır. 17. yüzyılın sonlarından itibaren malikâne sistemine geçilerek iltizamlar kaydı hayat şartı ile verilmeye başlanmıştır. Tanzimat Fermanı ile iltizam tamamen kaldırılarak, vergiler emanet sistemine göre maaşlı memurlar tarafından toplanmaya başlanmış ise de ortaya çıkan sakıncalar sebebiyle 1843’ten itibaren iltizam sistemine geri dönmüştür (Genç, 2000: 154-158). 1857-1860 yılları arasında Kütahya sancağına tabi kaza ve nahiyelerdeki zaviye ve vakıfların akarlarına ait aşar bedelleri, iltizam sistemine uygun olarak düzenlenen müzayedeler ile taliplilerinin uhdesine

verilmiştir. Müzayedelerde talibi çıkmayan vakıf ve zaviyelerin gelirleri merkezden görevlendirilen devlet görevlileri tarafından emanet usulü ile yönetilmiştir ⁷.

1.1. Kütahya Kazası ve Etrafşehir Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri Müzayede İşlemleri (1857-1860)

Etrafşehir nahiyesinde bulunan vakıf ve zaviyeler için 1857 yılında düzenlenen müzayede neticesinde Yenice, Durgudlar ve Yalnızsaray karyelerinde bulunan Turasan Ağa vakfı, Alayund karyesinde bulunan Hisarbeyi Mustafa Paşa Camii Vakfı ve Okçu karyesinde bulunan Hoca Ali Zaviyesi gelirlerini tasarruf hakkı evkaf defterinde isimleri zikredilmeden mütevellilerine bırakıldığı belirtilmiştir. 13.000 guruş geliri olan Turasan Ağa vakfı için Dombaycı-oğlu Mehmed Ağa ve 6.500 guruş geliri olan Camii Şerif vakfı için Hancı Ali Ağa kefil olmuştur ⁸. 1.500 guruş gelire sahip olan Hoca Ali Zaviyesi'ne kefil gösterilmemiştir. Etrafşehir nahiyesi Ağaç, Çukurca ve Kusura karyelerinde bulunan Seyyid Nureddin Zaviyesi, geliri ve talibi bulunmadığı için emanet usulü ile yönetilmek üzere Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bırakılmıştır (EV.d.16368: 3a).

10 Ağustos 1858 tarihli Evkaf Defterinde Kütahya'da bulunan 6 vakıf ve zaviyenin 1857 ve 1858 yılları aşar bedelleri ile gelirlerini uhdesinde bulunduranlar ve bunlara kefil olanlar yer almıştır. Kütahya'da bulunan Hıdırlık, Balaban Paşa, Ahi Mustafa, Gözüm Şeyh, Ahi Arslan Zaviye Vakıfları ile Arslan Bey Camisi Vakfı'nın 1857 yılı toplam aşar bedeli 7.100 guruştan 1858 yılında % 42 oranında artarak 10.060 guruşa yükselmiştir. Kütahya'daki vakıf ve zaviyelerin 1857-1858 yıllarına ait gelirleri ile bu gelirleri uhdesinde bulunduranlar ve kefilleri Tablo 5'te gösterilmiştir (Ev.d. 16551-1a).

Tablo 5: 1857-1858 Tarihinde Kütahya'da Bulunan Vakıf ve Zaviyeler (EV.d.16551)

Bulunduğu Yer	Zaviye	Uhdesinde Bulunduran	Kefili	Aşar Bedeli	
				1857	1858
Kütahya	Hıdırlık	Küpecik-zâde Ahmed Efendi	Müfti-zâde Ömer Efendi	430	510
Kütahya	Balaban Paşa	Osman Ağa	Karaca-zâde Ahmed Efendi	500	1.050
Kütahya	Ahi Mustafa	Düğmecioğlu Ali Ağa	Hatip Ali Ağa	2.350	2.800
Bölücek Mah.	Gözüm Şeyh	Şiş Duruoğlu Abdullah Efendi	Güler-zâde Murad Bey	200	230
Sultanbağı	Ahi Arslan	Arif Efendi	Hacı Süleyman Efendi	100	170
Meydan Mah.	Arslan Bey Cami-i Şerifi Vakfı	Meydan-zâde İsmail Efendi	Hacı Mehmed Ağa	3.520	5.300
Toplam				7.100	10.060

Hıdırlık, Balaban Paşa ve Ahi Mustafa Zaviyeleri mahalle ismi belirtilmeden *Kütahya'da* denilerek kaydedilmiştir. Hıdırlık Kütahya'nın güneyinde yer alan şehre hâkim bir tepedir. Bu tepe üzerinde Anadolu Selçuklu Devleti dönemine tarihlenen ve 1243-1244 yılında Kütahya Fatih Hazer Dinari tarafından inşa edildiği bilinen bir mescid vardır. Hazer Dinari'nin şehrin fethi sırasında bu tepayı karargâh olarak kullandığı ve burada Hızır Aleyhisselam'ı gördüğü rivayet edildiği için yerin kutsallığından söz edilmektedir (Palaz Yıldırım, 2017:443-445). Bu bilgiler ışığında Hıdırlık Zaviyesi'nin başlangıcının Anadolu Selçuklu Devleti dönemine kadar

⁷ Osmanlı Devleti'nde geliri düşük ve mültezimlerin talip olmadığı topraklar emin denilen memurlar tarafından yönetilirdi. Bunlar devletten aldıkları maaş veya dirlikle geçimlerini sağlardı (Tabakoğlu, 2016: 338).

⁸ Kefalet, iltizam sisteminin önemli unsurlarından birisidir. Başlangıçta genellikle mukataanın bulunduğu bölgede yerleşmiş olan küçük sermaye grupları arasından kefiller belirlenmiş ve bunların birden fazla mukataa ve mültezime kefil olmasına müsaade edilmemiştir. Fakat zamanla kefillik müessesesi daha profesyonel hale gelmiş, özellikle İstanbul'da teşkilatlanarak adeta kredi kurumu haline dönüşmüştür. Kefiller, açık veya gizli olarak iltizam kârlarından pay almışlardır (Genç, 2000: 154-158).

uzandığı söylenebilir. Ahi Mustafa Zaviyesi'nin bulunduğu mahalle 19. yüzyıla kadar kendi adı ile anılmıştır. Balaban Paşa Zaviyesi, Germiyanogulları dönemine tarihlenen ve aynı zamanda Nallı Medresesi olarak ta bilinen Balaban Paşa Medresesi'nin 1876 senesinde Halvetiyye Tekkesi'ne dönüşmesi ile ortaya çıkmıştır (Soyer Zeyrek, 2015: 145).

Etrafşehir nahiyesindeki 26 vakıf ve zaviyenin aşar bedelleri 10 Ağustos 1858'de Kütahya'da bulunan zaviye vakıfları için düzenlenen müzayede ile birlikte ihale edilmiştir. Fakat hem Kütahya hem de Etrafşehir'deki vakıf ve zaviyelere toptan talip çıkmadığı için, gelirler perakende olarak taliplerinin uhdesine bırakılmıştır. Şerif Mehmed Efendi gibi birden fazla vakıf ve zaviyenin tasarruf hakkını elinde bulunduran kişiler olduğu gibi Güler-zâde Murad Bey, Dürri-zâde Hüseyin Bey ve Murad Bey gibi birden fazla mültezime kefil olanlar da vardır (Ev.d. 16551-1a). Etrafşehir'de bulunan vakıf ve zaviyelerin 75.825 guruş olan 1857 yılı aşar bedeli 1858'de % 45 azalarak 41.536 guruşa düşmüştür. Bunun sebebi Sevdiği'nde bulunan Turabey Vakfı'nın gelirlerinin 57.000'den 7.500'e düşmüş olmasıdır⁹. Etrafşehir'de aşar geliri 1858 yılında iki katı ve daha fazla artan zaviyeler şunlardır: Zağra'da Emir Sultan Zaviyesi 50 guruştan 150 guruşa; Okçu'daki Sarı Saltuk Zaviyesi 70 guruştan 189 guruşa; Zağra'daki Şeyh Altuntaş Zaviyesi 375 guruştan 900 guruşa; Çınar ve Ahiler'de Bıyıklı Baba Zaviyesi 300 guruştan 700 guruşa; Çavuş'ta Emir Han Zaviyesi 1.000 guruştan 2200 guruşa; Bölücek'te Şeyh Ali Zaviyesi 500 guruştan 1.400 guruşa yükselmiştir. Etrafşehir nahiyesinde bulunan diğer vakıf ve zaviyelerin aşar bedelleri ile gelirlerini uhdesinde bulunduranlar ve bunlara kefil olanlar Tablo 6'da gösterilmiştir (EV.d.16551-1a).

---

⁹ Sevdiğin'de bulunan Tura Bey Vakfının 1857 yılında 57.000 guruş olan gelirlerinin 1858 yılında 7.000 guruş olarak kaydedilmiş olması bu düşüşün sebebidir. Fakat bunun neden kaynaklandığı belli değildir. Belki gelir kaydı sırasında bir hata yapılmış olabilir.

Tablo 6: 1857-1858 Tarihinde Etrafşehir'de Bulunan Vakıf ve Zaviyeler

Mahalle /Köy	Zaviye	Uhdesinde Bulunduran	Kefili	Aşar Bedeli	
				1857	1858
Etrafşehir	Karadonlu/Pirler	Helvacı Emin Efendi	Gülerzâde Murad	1.400	1.400
Etrafşehir	Ahi İzzettin	Şeyh Sabri Efendi	Beyzâde Sahip Ef.	600	700
Akkilise	Can Paşa	İzzet Efendi	İzzet Efendi	400	500
Geriz	Recep Dede	Hacı Alaeddin Ağa	Dürri-zâde Hüseyin Bey	120	160
Toyarslan	Toyarslan	Hacı Alaeddin Ağa	Hacı Alaeddin Ağa	1.150	1.275
Pirli	Ahi Sökmen	Dürri-zâde Hüseyin Bey	Meydan-zâde Abdullah Efendi	1.000	1.050
Karacaviran	Feke Sultan	Sevdiğinli Şerif Mehmed Efendi	Güler-zâde Murad	200	250
Parmakviran	Seyyid Enbiya	Gül-zâde Murad Bey	Emin Efendi	820	835
Viranhisar	Hacı Hasan	İzzet Efendi	Cafer-oğlu Ahmed Ağa	2.305	2.367
Çavuş	Hoca Fakı	Sevdiğinli Şerif Mehmed Efendi	Murad Bey	200	60
Kondukviran	Bayram Bey	Torun-zâde bdurrahman Efendi	Bekir Ağa	810	1.300
Serme Seyirviran	Hoca Ali	Hüseyin Bey	Kadir Bey	3.000	3.000
İn	Obran Veli	Arif Efendi	Hacı-mollazâde Hacı Süleyman	200	240
Bölücek Karyesi	Hacı Bayezid	Meydan-zâde Abdullah Efendi	Mehmed Ağa	825	900
Yayla	Urumşah	Hacı İsmail Ağa	Necip Ağa	600	750
Ağaç	Seyyid Nureddin	Fettah-oğlu Osman Efendi	Fettah-oğlu Osman Efendi	1.900	2.610
Kızılcaviran	Şeyh Mürevvet	Şerif Mehmed Efendi	Murad Bey	450	500
Kızılcaviran	Beykulu ve Şeyh Ali	Şerif Mehmed Efendi	Murad Bey	400	450
Zağra	Hacı Hıdır	Ali Ağa	Mustafa	150	150
Toplam				75.825	41.536

14 Haziran 1860 tarihli evkaf defterinde Kütahya merkez kazası ile Etrafşehir, Tavşanlı, Altıntaş, Gireği (Aslanapa), Virancık ve Gümüş nahiyeleri ile Eğrigöz, Gediz ve Simav kazalarında bulunan zaviye ve vakıflara ait mukataaların aşar bedellerinin müzayede işlemleri kaydedilmiştir. Kütahya merkez kazada ihale edilen 14 vakıf ve zaviyenin 8'i cami ve mescid vakfidir. Zaviye vakıflarından Hacı Süleyman Efendi Servi, Ahi Erbasan Sultanbağı, Gözüm Şeyh Bölücek mahallelerinde yer alırken, 1860 yılında Kütahya'da bulunan ve gelirleri ihale edilen vakıf ve zaviyelerin tasarruf hakkına sahip olanlar ve aşar bedelleri Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: 1860 Yılında Kütahya'da Bulunan Vakıf ve Zaviyeler

Mahalle	Zaviye	Uhdesinde Bulunduran	Aşar Bedeli
Servi	Hacı Süleyman Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	Mütevellisi Ali Ağa	100
Dibek	Mescid-i Şerif Vakfı	Mütevellisi Ali Ağa	110
Sultanbağı	Ahi Arslan Zaviyesi	Derviş Mehmed	110
Maruf	Mescidi Vakfı	Sarı Osman Ağa	120
Bölücek	Gözüm Şeyh Zaviyesi	Mütevellisi Ali Ağa	150
Şehreküstü	Mescidi Vakfı	Mütevellisi Ali Ağa	200
Kadışeyh	Kadı Şeyh Vakfı	Mütevellisi Hasan Ağa	250
Kütahya	Hıdırlık Zaviyesi	Mütevellisi Ali Ağa	450
Molla	Molla Celal Cami-i Şerifi Vakfı	Mütevelisi Ahmed Efendi	700
Kütahya	Balaban Paşa Zaviyesi	Sarı Osman Ağa	750
Kütahya	Hezardinar Cami-i Şerifi Vakfı	Mütevellisi Ali Ağa	800
Kütahya	Ahi Mustafa Zaviyesi	Mütevellisi Ali Ağa	1.650
Meydan	Arslan Bey Cami-i Şerif-i Vakfı	Mütevellisi İsmail Efendi	3.500
Okmeydanı	Dört Direkli Mescidi Vakfı	Derviş Mehmed	70
Toplam			7.960

Kütahya'da bulunan vakıf ve zaviye vakıflarının 1860 yılı aşar geliri 7.960 guruş olarak gerçekleşmiştir. Meydan Mahallesinde bulunan Arslan Bey Cami Vakfının 3.500 guruş olan aşar bedeli, toplam gelirlerin yarısına yakındır. Vakıf ve zaviyelerinin önemli bir kısmında mütevelliler, mukataaları tasarruf haklarını da ellerinde bulundurmaktadır (EV.d. 17119-1b-2b). 1860'da Etrafşehir nahiyesindeki 39 vakıf ve zaviyeden 19'unda gelirlerin tasarruf hakkı mütevellilerine bırakılmıştır. Kondukviran'daki Bayram Baba Zaviyesi'nin gelirleri ise zaviyedarı Abdurrahman Efendi uhdesindedir. Kütahya'da 7 vakıf ve zaviyenin gelirlerini tasarruf eden Ali Ağa, Etrafşehir nahiyesinde de 9 ayrı vakıf ve zaviyenin mütevellisi ve gelirlerinin sahibidir. Etrafşehir'de müteveli olarak Sarı Osman Ağa 3, Mehmed Ağa 2 ayrı vakıf ve zaviye gelirlerini yönetmektedir. Ahmed Efendi Kütahya Molla Cami Vakfı dışında Etrafşehir-Yayla karyesindeki Urumşah Zaviyesi'nin mütevellisi ve gelirlerinin sahibidir. Şeyh Ali Efendi, Hasan Ağa ve Abdülkadir Efendi mütevellisi oldukları vakıf ve zaviyelerin gelirlerini tasarruf hakkına sahiplerdir.

1860'ta toplam 55.540 guruş aşar bedeline sahip olan Etrafşehir'deki vakıf-zaviyeler içerisinde en yüksek gelir 9.900 guruş olan Turasan Ağa Vakfına aittir. Bunu 7.525 guruş aşar bedeli ile Seyyid Nureddin Vakfı takip etmektedir. Tura Bey Vakfı 6.150 guruş ve Hisar Beyi Mustafa Paşa Vakfı 5.200 guruş aşar bedeli ile bunlardan sonra gelmektedir. Diğer zaviye vakıflarının ihale bedeli 30-4.700 guruş arasında değişmektedir. Etrafşehir'e tabi olan Çukurçayır karyesinde Ahi Erbasan Zaviyesi, İn karyesinde Kala-i Balâ Mescidi Vakfı ile Çınar ve Ahiler karyesindeki Bıyıklı Baba Zaviyesi müzayede defterine *talibi bulunmadığı* şeklinde kaydedilmiştir. Kütahya'da yapılan toplu müzayede neticesinde toplam 520 guruş gelire sahip olan bu vakıf ve zaviyeler diğerleri ile birlikte ihale edilmiştir 1860 yılında Etrafşehir nahiyesi ve karyelerinde yer alan diğer vakıf ve zaviyeler ve aşar bedelleri Tablo-8'de gösterilmiştir. (EV.d. 17119, 1b-2b).

Tablo 8: 1860 Yılında Etrafşehir’de Bulunan Vakıf ve Zaviyeler

Karye, Vakıf-Zaviye	Aşar Bedeli	Karye, Vakıf-Zaviye	Aşar Bedeli
Zağra, Hacı Hıdır	100	Geriz, Recep Dede	60
Zağra, Mescid-i Şerif	550	Etrafşehir, Karadonlu (Pirler)	850
Pirli, [Ahi] Sökmen	700	Karacaviran, Feke Sultan	190
İn, Obrân Veli	110	Parmakvıran, Enbiya	970
Dumlupınar, Şeyh Vakfı	310	Çavuş, Hoca Fakı	250
Kalburcu, Pir Ahmed Vakfı	130	Zağra, Emir Sultan	125
Saka, Receb Dede	30	Bölücek, Hacı Bayezid	550
Seydi, Şeyh Ali	250	Zağra, Şeyh Altuntaş	965
Yayla, Urumşah	700	Ağaç, Seyyid Nureddin	2.010
Etrafşehir, Ahi İzzeddin	400	Kızılçavıran, Şeyh Mürüvvet	450
Doğaaarslan, Doğaaarslan	1.200	Kızılçavıran, Beykulu ve Şeyh Ali	850
Bölücek, Şeyh Ali	1.350	Okçu, Sarı Saltuk	80
Serviran, Ali Hoca	1.550	Çavuş, Emirhan	165
Viranhisar, Hacı Hasan	2.500	Karaöz ve Durgutlar, Rüstem Paşa Vakfı	4.700
Kondukvıran, Bayram Baba	1.100	Okçu, Şeyh Ali	1.700
Akkilise, Can Paşa	270	Okçu, Timurtaş Paşa	80
Alayund, Hisarbeyi	5.200	Ağaç, Çukurca Kusura; Seyyid Nureddin Vakfı	7.525
Sevdiğin, Tura Bey Vakfı	6.150	Yenice-Doğa-Yalnızsaray, Turasan Ağa vakfı	9.900
Çınar ve Ahiler, Bıyıklı Baba	300	İn, Kala Kala-i Balâ Mescidi Vakfı	200
Çukurçayır, Ahi Erbasan	20		

Kütahya’da 1860’da düzenlenen toplu müzayedede Kütahya bulunan 14 ve Etrafşehir’de bulunan 39 vakıf ve zaviyenin toplam 63.500 guruş olan aşar gelirleri, 3.000 guruş zam yapılarak toptan 66.500 guruşa mültezimden Hacı Mehmed Efendi’ye bırakılmıştır. Hamza ve Osman Ağalar ile Ömer Efendi kendisine kefil olmuşlardır (EV.d. 17119-1b-2b).

1.2. Altıntaş Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri 1860 Yılı Müzayedede İşlemleri

Altıntaş’ta 1860 yılında 28 vakıf ve zaviye bulunmaktadır. Nefs-i Altıntaş’ta Seyyid Süle (7.050), Zemme’de Ahi Nasuh (1.230), Gecek’te Söylemez Baba (2.400), Hamurköy’de Deranbar (1.500), Abya’da Şeyh Andık (450), Kürt karyesinde Yolaşığı (300), Yalnızsaray’da Ahi Timurhan (220) ve Alibeyköy’de Süleyman ve Ömer Çiftliği (650) zaviyelerinin aşar gelirleri mütevellilerinin uhdesindedir. Altıntaş ve Alibeyköy’deki Şeyh Durdu ve Şeyh Mezid Zaviyesi’ni gelirini (800) ise zaviyadârı Murad Bey tasarruf etmektedir. Pınarbaşı’nda Şeyh Bayezid (40), Eymür’de Şeyh Ali (1.000) ve Aslıhanlar’da Şeyh Orhan (300) zaviyelerinin talibi yoktur. Bunların dışında Beşkarış önünde Şeyh Halil (450), Seyyid Ekbek Yümni (110), Şeyh İdris (110), Resul Baba (1.370), Türkmen Baba (450) zaviyeleri bulunmaktadır. Efted’te Şeyh Ali (480), Ahi Yusuf (570); Zemme’de Ahi Mustafa (450), Şeyh Servi (2.600), Feyzullah Cami-i Şerif Vakfı (800); Oysu’da Köselik (1.200); Altıntaş ve Çakırsaz’da Düdükçü Zaviyesi (60); Aslıhanlar’da Hacı Hıdır (1.000); Keçiller’de Ahi Eyce (540); Abya’da Şeyh Yusuf (360); Akçaköy’de Mescid-i Şerif Zaviyesi (1.550) vardır. Toplam 27.820 guruş aşar geliri olan Altıntaş ve karyelerindeki zaviyelerin gelirlerine Kütahya’da 1860’ta yapılan toplu müzayedede 100 guruş zam yapılarak 27.920 guruşa Hamamcı Osman Ağa kefaletiyle Sarı Salih-zâde Hüseyin Bey’e verilmiştir (EV.d.17119; 3a, 3b). Daha sonra Etrafşehir, Tavşanlı, Bilecik, Söğüt, Seyitgazi ve Banaz’da bulunan zaviye vakıflarının gelirleri ile birleştirilen Altıntaş zaviyeleri gelirleri Kara Ağa-zâde Ömer Efendi uhdesine geçmiştir (EV.d.17119-9b). Altıntaş’ta bulunan zaviye vakıflarının 11’i Şeyh, 5’i Ahi, 3’ü Baba, 2’si Seyyid ismini taşımakta olup, yörenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında ahi ve abdalın geleneğinin etkili olduğu göstermektedir. Zaviye vakıfları ağırlıklı olarak Beşkarışönü ve Zemme karyelerinde akarlara sahip olmuştur. Nefs-i Altıntaş’ta olan Süleyman Zaviyesi 7.050 guruş aşar bedeli ile en fazla gelire sahip olan zaviyedir.

13. yüzyıl sonlarında Hacı Bektaş geleneğinin devamı için çağdaşı ve halifesi olan bazı dervişlerin Anadolu'da özellikle Türkmenlerin yaşadığı yörelerde zaviyeler açarak halk üzerinde manevî etki sağlamaya gayret ettikleri bilinmektedir (Çiftçiöglü, 2017: 180). Altıntaş'ta bulunan Resul Baba, Söylemez Baba, Türkmen Baba zaviyelerinin bu geleneğin temsilcileri olduğu görülmektedir

2.3. Tavşanlı Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

Tavşanlı'da bulunan ve 32.910 guruş aşar bedeli olan 11 vakıf ve zaviyenin gelirlerini ihale etmek üzere Kütahya'da 1860'ta toplu müzayede düzenlenmiştir. 13.250 guruş gelire sahip Dede-balı Vakfı toplam aşar bedelinin % 34'üne sahiptir. Karacakaş ve Dede-balıoğlu Hamza Bey Vakfı 6.700, Sorgun ve Bilecik'teki Arslanlı zaviyesi 5.400, Kayı'daki Karagöz Paşa Vakfı 3.300, Ayvalı'daki Hacı Bayezid Zaviyesi 1.500 ve Pazarköydeki iki adet çiftlik vakfının 1.050 guruş aşar geliri vardır. Pazarköy'deki Çavlı, Şeyhler'deki Şeyh Adil, Tepecik'teki Gaip Erenler, Akşar'daki Bahşi zaviyelerinin gelirleri 210-700 guruş arasında değişmektedir. Karapelit'teki Bayat Zaviyesi'nin geliri ve talibi yoktur. Tavşanlı'daki vakıf ve zaviyelerin toplam aşar bedellerine mahallinde yapılan müzayedede 6.190 guruş zam yapılarak, 39.100 guruş bedelle Hacı Salih oğlu Mustafa Efendi kefaletiyle Derviş oğlu Hacı Beytullah uhdesine verilmiştir. Fakat daha sonra Kütahya müzayedesinde Hacı Abdullah oğlu Abdullah Ağa 9.400 guruş daha zam yapmış ve toplam 48.500 guruş bedel ve Pamukçu Hacı İbrahim Ağa kefaletiyle vakıf ve zaviyelerin aşar bedellerini kendi uhdesine almıştır. Vakfın aşar geliri bu son zamlarla yaklaşık % 24 artmıştır (EV.d. 17119; 2b).

2.4. Gireği (Aslanapa) Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

1860'da mahallinde yapılan müzayedede Gireği'de bulunan 21.525 guruş aşar bedeline sahip 22 vakıf ve zaviyeye toptan talip çıkmamıştır. Bu sebeple zaviye vakıflarının gelirleri perakende olarak taliplerine verilmiştir. Şeyhler'de bulunan Asıl Doğan Zaviyesi (3.000) ile Ada karyesinde bulunan Şeyh Yusuf (650) zaviyeleri, zaviyedarları tarafından idare edilmektedir. Fakat Şeyh Yusuf Zaviyesi'nin zaviyedarı İbrahim istifa ettiği için bu zaviye daha sonra Kuşcu-zâde Hacı Bekir Ağa uhdesine bırakılmıştır. Tava'daki Timurhan Zaviyesi (5.000) ile Danişmend Zaviyesi (3.000) Haffaf Paçacı-zâde Hacı Mehmed Ağa uhdesindedir. Gökçeler'de Şeyh Halil (2.600) ve Çal'daki Tayyib-zâde (400) zaviyelerinin mutasarrıfı Ebe-zâde Hacı Mehmed Ağa'dır. Pınarbaşı'ndaki Şeyh Cüneyt (1.710) ve Şeyh Murad (500) zaviyeleri ile Yalnızsaray'da Şeyh Ömer Çiftliği (550) gelirleri Keleş-zâde Fevzi Efendi tarafından tasarruf edilmektedir. Murat Efendi, Bulmazı'da İncelik (40), Arslanapa ve Yalnızsaray'da İbiş Efendi (140), Yalnızsaray'da Postalcıoğlu (40), Çömlekçi'de Ahikulu (90) ve Ballu Baba'da Ballu Baba (60) zaviyelerinin gelirlerine sahip olmuştur. Viran karyesinde bulunan Dodurga (2.850) ve Şeyh Halil (85) zaviyeleri ile Tokul ve Saraycık'taki Abdulaziz Zaviyesi (400) Hoca-zâde Ömer Efendi uhdesindedir. Viran'daki Kulaksız Ayvaz Zaviyesi'nin (850) gelirlerini Hoca-zâde Mehmed Efendi uhdesinde bulundurmaktadır. Murad Ali Efendi Aslıhanlar'da Timurtaş (110), Abaş'ta Şeyh Eyce (110) ve Gökçeler'de Şah Ali Çelebi (160) zaviyelerinin gelirlerini tasarruf etmektedir. Çömlekçi'deki Hasan Fakı Zaviyesi'nin (80) geliri ise Kâtip Mehmed Efendi kontrolündedir (EV.d. 17119: 3b, 4a).

2.5. Virancık (Örencik) Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

Günümüzde Kütahya, Emet ilçesine bağlı bir köy olan Virancık (Örencik) nahiyesinde 1860 yılında 11.300 guruş geliri olan 18 zaviyenin aşar bedelleri mahallinde ihale edilmiştir. Bu zaviyelerden Ağan'daki Bursalıoğlu (120), Silk (210), Kadioğlu (120), Şeyh Salih (390) zaviyeleri ile Hacı Kebir'deki Tengrivirmiş (1.300) ve Çakır Ağa (Ezderhan) (1.110) zaviyeleri Üvezbey-zâde Kadir Bey'in uhdesinde olup toplam 3.250 guruş aşar bedeline sahiptir. Düşecik'te Sunullah Efendi Zaviyesi, Gökler'de Derviş Ali Zaviyesi, Virancık'ta Hacı Ahmed Efendi Zaviyesi, Hacı Mahmud'da Polat çiftliği ve Tepecik'te Recep Dede Zaviyesi'nin toplam

aşar bedeli 1.550 guruş olup talipleri olmayan bu zaviyeler için evkaf defterinde *emaneten idare olunacaktır* şeklinde kayıt bulunmaktadır. Talibi bulunan diğer zaviyelerden Şeyhler'deki Şeyh Durdu Zaviyesi 2.000 guruş aşar bedeli ile zaviyedarı Arif Efendi uhdesine bırakılmıştır. Cebrail'deki Said çiftliği (490) ile Susuz, Haydar ve Esatlar karyelerinde gelirleri olan Burhan Dede Zaviyesi'ni (310) Katib Mehmed Efendi uhdesinde bulundurmaktadır. Ağarı'da Şeyh Hafid (Hacı Abdullah Efendi) (1.700) Zaviyesi Dereli-oğlu Hasan, Halifeler'de Şeyh Server Zaviyesi (1.500) Zâbit [Katib] Şerîf Efendi, Fakra'da Receb Dede Zaviyesi (90) Murad Ali Efendi ve Doğancılar'da Esbeyi Zaviyesi (410) Murad Efendi tarafından tasarruf edilmektedir. Virancık'ta 1860 yılında talibi bulunan zaviyelerin toplam aşar bedeli 9.750 guruş olarak gerçekleşmiştir (EV.d. 17119: 4a).

2.6. Gümüş Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

1860'ta 11 zaviye, 1 çiftlik ve 1 mezranın bulunduğu Gümüş'te aşar bedeli toplamı 10.790 guruş olmuştur. Müzayedede talibi çıkmayan Ablum'da Yüzgeç (330), Sünnetyenicesi'nde İncik (100), Yakacık'ta Esbeyi Çiftliği (310)ve Gevrek Seydi'de Ahi Seydi (3.000) zaviyeleri emanet usulü ile idare edilecektir. Bu zaviyelerin toplam aşar bedeli 3.740 guruştur. Talibi çıkan ve toplam 7.050 guruş gelire sahip 9 zaviye vakfı ise şunlardır: Vakıf'ta Minnet Bey Zaviyesi, Zaviyedarı Kara Ağa-zâde İbrahim Efendi uhdesinde, aşar bedeli 3.000, Arslanlı'da Çiledar Mezrası, Sarı Osman Ağa uhdesinde aşar bedeli 1.110, Karsak'ta Şeyh Azad Zaviyesi, Murad Ali Efendi uhdesinde aşar bedeli 670 ve Şeyh Koca Zaviyesi, Kâtip Mehmed Efendi uhdesinde aşar bedeli 260, Kızıl Yakub'ta İmam Kadı Zaviyesi, Kâtip Mehmed Efendi uhdesinde aşar bedeli 560 ve Şeyh Orhan Zaviyesi, Hancı Hacı İsmail Ağa uhdesinde aşar bedeli 460, Şahmelek'te Şeyh Ayvaz Zaviyesi Zaviyedarı Mustafa Efendi uhdesinde aşar bedeli 500, Gölcük'te Sultan Paşa Zaviyesi, Hamamcı Osman Ağa uhdesinde aşar bedeli 340, Kınık'ta Şeyh Bayezid Zaviyesi Zaviyedarı Salih Çavuş uhdesinde aşar bedeli 150 guruştur (EV.d.17119: 4b, 5a).

2.7. Eğrigöz Kazası/Nahiyesi Vakıf ve Zaviyeleri 1857- 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

28 Ağustos 1857'de Eğrigöz'de bulunan ve toplam aşar bedelleri 42.180 guruş olan 20 vakıf ve zaviyenin mukataalarını ihale etmek üzere mahallinde müzayede düzenlenmiştir. Bu müzayedede Emet, İğde, Hisarcık ve Kırgıl'da akarları bulunan Şeyh Süleyman Efendi Vakfı 10.950 guruş aşar bedeli ile en yüksek ihale bedeline sahip olmuştur. Onu Emed'de bulunan 10.600 guruş aşar bedeli ile Bazar Babık Bey Vakfı takip etmektedir. Ağa ve Baş karyelerinde gelirleri olan Sinan Ağa Zaviyesi'nin aşar bedeli 6.800 guruştur. Bu üç vakfın 28.350 guruş olan aşar bedeli toplam gelirlerin % 67'sini oluşturmuştur. Bunların dışında kalan diğer zaviyelerin toplam gelirleri 13.830 guruş olmuştur. Mahallinde perakende olarak taliplerine ihale edilen vakıf ve zaviyeler için Kütahya'da ayrı bir müzayede düzenlenmiştir. Bu müzayedede perakende toplam 42.180 guruş olan aşar bedeline 320 guruş zam yapan Salih Efendi 42.500 guruş bedel ve İbrahim Halil Efendi'nin kefaleti ile aşar gelirlerini uhdesine almıştır (EV.d. 16368: 2b).

1842 Tarihli ve EV.d. 11866 numaralı defter ile 1857 Tarihli ve EV.d.16368 numaralı defterlerde kaza olarak kaydedilen Eğrigöz, 1860 Tarih- EV.d. 17119 numaralı defterde *Nahiye-i Eğrigöz*¹⁰ olarak kaydedilmiştir (EV.d. 17119, 5a-b). 1860 yılında Eğrigöz'de 20 vakıf ve zaviyeden Şeyh Süleymanoğlu Vakfı 15.000 guruş, Bazar Babık Bey Vakfı ise 14.100 guruş aşar bedeli ile en yüksek gelire sahiptir. Sinan Ağa Zaviyesi, Ağa ve Baş karyelerinden 5.250 guruş gelir elde etmektedir. Ahi Doğan Zaviyesi'nin Mumye karyesindeki akarlarından elde edilen

¹⁰ Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyıldan itibaren taşra teşkilatında sıklıkla kullanılan nahiye tabiri sancakların askerî ve idarî birimlerinin alt bölümünü ifade ediyordu. Nahiye ve kaza birimleri askerî ve hukukî anlamda birbirini tamamlayıcı özellik göstermekteydi. Kayıtlarda bazen kaza birimi nahiye olarak gösterilebiliyordu (Şahin, 2006, 307).

gelirleri ise 4.300 guruştur. Bu dört zaviyenin toplam geliri 38.650 guruşa tekabül etmektedir. Geriye kalan on altı zaviye 9.435 guruş gelire sahiptir. Eğrigöz'de bulunan zaviyelerin toplam aşar bedeli, 48.085 guruştur. Bu gelirlerin 7.790 guruşu emanet usulü ile işletilmektedir. Mahallinde 1860'da yapılan müzayedede, gelirlere 915 guruş zam yapılarak, önce 49.000 guruş bedelle Ekmekçiöğlü Hüseyin ve Hafız Mahmud Efendi kefaletleriyle Çamuroğlu Hacı Hüseyin'in uhdesine verilmiştir. Daha sonra vakıf ve zaviyelerin aşar bedeline 1.000 guruş zam yapılarak, 50.000 guruş bedel ile Biço-zâde Mehmed Ağa kefaletiyle Kütahyalı Üveyzâde Abdulkadir Efendi'nin tasarrufuna bırakılmıştır. Eğrigöz'deki vakıf ve zaviyelerin aşar bedeli 1860 yılında bir önceki ihaleye göre % 18 oranında artmıştır (EV.d. 17119; 5a-5b).

Eğrigöz'de 1857 yılında ihale edilen vakıf ve zaviyelerin kimlerin uhdesinde bulunduğu dair evkaf defterinde bir kayıt yoktur. 1860'da ise aşar gelirlerini uhdesinde bulunduranlar ayrı ayrı gösterilmiştir. Timurlu'da Nalunlu Dede (1857'de 570; 1860'da 490), Ağa ve Baş karyelerinde Ahi Arslan (1857'de 360; 1860'da 290) ve Sinan Ağa (1857'de 6.800; 1860'da 5.250), Sülye'de Şeyh Talca (1857'de 550; 1860'da 460), Akkilise'de Eynehan (1857'de 325; 1860'da 305), Yenice'de Doğanlar (1857'de 375; 1860'da 310) ile Baş karyesinde Şeyh Mürüvvet ve Şeyh Merdân (1857'de 900; 1860'da 685) zaviyelerinin talibi olmadığı görülmektedir. Talibi olmayanlar dışında kalan zaviye vakıflarından dokuzunun gelirleri zaviyedarlarının uhdesinde bulunmaktadır. 1860 yılında da Şeyh Süleyman Efendi, Bazar Babık Bey Vakfı ve Sinan Ağa Zaviyesi en yüksek gelire sahip vakıf ve zaviyeler olmuştur. Sinan Ağa Zaviyesi'nin yüksek gelirine rağmen talibi olmaması dikkat çekicidir. Eğrigöz'de yukarıda sayılanlar dışında 1857 ve 1860 yıllarında düzenlenen müzayedelerdeki gelirleri ile 1860 yılında bu gelirleri uhdesinde bulunduranlar Tablo 9'da gösterilmiştir (EV.d. 16368-2b, 17119-5a-b).

Tablo 9: 1857- 1860 Yıllarında Eğrigöz'de Bulunan Vakıf ve Zaviyeler

Bulunduğu Yer	Vakıf/ Zaviye	1860	Aşar Bedeli	
			1857	1860
Emet	Vakıfça Çiftliği	Zaviyedarı Hafız Mehmed Efendi	300	280
Emet	Bazar Babık Bey Vakfı	Zaviyedarı Ahmed Ağa	10.600	14.100
Yoncağağaç	Şeyh Eynal	Zaviyedarı Ali Efendi	1.300	1.450
Eğrigöz	Dündarlar	Köftürücü-oğlu Ahmed Efendi	470	300
Hisarcık	Şeyh İlyas	Zaviyedarı Halil	700	1.000
Kutlu Haliller	Kurt Baba	Zaviyedarı Hafız İbrahim	275	320
Emet-İğde-Hisarcık-Kırgıl	Şeyh Süleyman Efendi Vakfı	Zaviyedarı Süleyman Efendi	10.950	15.000
Kırgıl	Danişmend	Düğmeli-zâde Hacı Hüseyin Ağa	200	200
Mumye	Ahi Doğan	Zaviyedarı Derviş Ahmed	4.350	4.300
Yonca Ağağaç	Eşref Sultan	Zaviyedarı Hasa	1.145	950
Hisarcık	Resul Baba	Köftürücü-oğlu Ahmed Efendi	950	845
Kayı	Şeyh Mehmed Efendi	Gülcü-oğlu Hasan	560	500
Şeyh Çakır	Şeyh Çakır	Zaviyedarı Mehmed Dede	900	1.050

Kütahya Ahi reislerinden olup Germiyanogulları döneminde bölgenin fethinde görev alan Resul Baba (Yakupoğlu, 2009:2280), Hacı Bektaş Veli halifelerinden olup, Eğrigöz'e bağlı Hisarcık'ta bir takım kerametler gösterdiğine dair rivayetler vardır. Resul Baba ile Şeyh Çakır Sultan ve kardeşi Ali Baba Sultan aynı dönemde bu bölgede irşat görevinde bulunmuşlardır. Rivayete göre Resul Baba, Hacı Bektaş Veli'nin huzurunda kendisine yurt olarak neresinin verileceğini düşünürken, bu durum şeyhine malum olur ve o gece rüyasında Resul Baba kendisini Altıntaş nahiyesine bağlı Beşkarış köyünde bulur. Bu rüya üzerine Resul Baba, Beşkarış köyüne iki günlük mesafede bulunan Hisarcık'a yerleşir ve Beşkarış'a da gidip-gelmeye başlar. Ömrünün sonuna doğru gittiği Beşkarış'ta vefat eder ve türbesi buradadır (Ceylan, 2017: 21). Bazar Babık Bey Vakfı'nın kurucusu Babık Bey, Germiyanoglu ailesine mensup olup, Osmanlı ümerasındandır. Eğrigöz'de bir cami inşa ettirdiği ve vakfın Fatih Sultan

Mehmed ve II. Bayezid Döneminde faaliyette olduğu bilinmektedir. Şeyh Mürüvvet, Şeyh İlyas ve Kurt Baba zaviyeleri kadimden tabir edilen ve kuruluşları Anadolu Selçukluları dönemine kadar uzanan zaviye vakıflarıdır (Türkel, 2017: 19, 62, 54, 63).

2.8. Gediz Kazası Vakıf ve Zaviyeleri 1857- 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

Gediz’de bulunan 24 vakıf ve zaviyenin aşar bedelleri 1857 yılında düzenlenen müzayede ile toplam 16.685 guruş bedel ile perakende olarak taliplerine ihale edilmiştir. Daha sonra mahallinde toplu müzayede yapılmış ve Hacı Şahin Ağa perakende ihale bedeline 135 guruş zam yaparak 17.000 guruşa Gediz’deki vakıf ve zaviyelerin gelirlerini tasarruf hakkına sahip olmuştur. Kütahya’da düzenlenen toplu müzayedede Tüccar Ali Ağa bu bedele 500 guruş zam yaparak 17.500 guruş bedel ile zaviye ve vakıfların gelirini uhdesine almıştır (EV.d. 16368-3a).

Gediz’deki zaviye vakıflarının gelirleri 1860’da 27.855 guruş bedel ile müzayede edilmiştir. Gelirler önce 27.900 guruşa Hacı Yüzbaşı-zâde Esseyid Ömer Ağa kefaleti ile Hoca-zâde İbrahim Ağa’ya bırakılmıştır. Daha sonra Kütahya’da düzenlenen toplu müzayedede Hacı Mustafa Ağa 28.000 guruş bedel ve Azmi-zâde Hacı İbrahim Ağa kefaletiyle Gediz’deki vakıf ve zaviyelerin aşar gelirlerini tasarruf hakkına sahip olmuştur. Gediz’de Şeyh Yahşi (1857’de 220; 1860’da 225) ve Ahi Şaban (1857’de 500; 1860’da 550); Çukurviran’da Ereğli (1857’de 300; 1860’da 300); Ovacık’ta Erbeyi (1857’de 80; 1860’da 70) ve Uğurlugüme’de Sincan (1857’de 70; 1860’da 105) zaviyelerinin talibi yoktur. Diğer vakıf ve zaviyeler ile 1857-1860 yılı gelirleri şu şekildedir: Hacılar’da, Hacı Baba (1857-5.200;1860-8.000) ve Yolageldi Sultan (1857-950;1860-955); Gökler’de Abdulvahab (180 235), Cami Şerif Vakfı (1857-110;1860-70) ve Şeyh Himmet (1857-100; 1860-100); Karaağaç’ta Mirahur (1857-72,5;1860-135) ve Duaköy [Duagu] (1857-70;1860-115);Sandıklı’da Erturan (1857-140;1860-400) ve Şeyh Halil (1857-180;1860-1.650); Şeyhler’de Halil (1857-1.650;1860-1.900); Yayla’da Yayla Baba (1857-00;1860-1.510); Cece’de Ahmet Fakı (1857-320;1860-1.050); Gürleyik’te Genç Abdal (1857-200;1860-300); Karacahisar’da Ali Dede (1857-112,5;1860-705); Kızıl Üzüm’de Kırklar Beyi (1857-300;1860-1.000); Merkebviran’da Durgudlar (1857-40; 1860-155);Şaphane-Uğurlugüme’de Musa Çiftliği, Akşenik’te Şeyh İsmail Vakfı (1857-220; 1860-1.400); İcekaya-Kasım Kadı- Akçapınar -Sahib-i Tekmen’de Hamdiye (1857-2.900;1860-5.050) Conbur ve Karacahisar’da Hz. Eyüb El-Ensari vakfı (1857-2.250;1860-1.905). 1857 yılında toplam 17.500 guruşa ihale edilen vakıf ve zaviyelerin aşar bedelleri, 1860’ta 10.500 guruş artarak 28.000 guruş olmuştur. Geçen üç yıl içerisinde gelirlerdeki artış oranı % 60 olarak gerçekleşmiştir (EV.d. 16368,3a; 17119,7a).

2.9. Simav Kazası Vakıf ve Zaviyeleri 1857- 1860 Yılı Müzayede İşlemleri

1857’de Simav’da 9.365 guruş geliri olan 10 vakıf ve zaviye için müzayede düzenlenmiş ve gelirlerin tasarruf hakkı Halepli-oğlu Hoca Kigorik uhdesine verilmiştir (EV.d.16368: 3a). Bu vakıf ve zaviyelerin gelirleri 1860’ta mahallinde yeniden ihaleye çıkarılmıştır. Bu ihalede vakıf ve zaviyelerin perakende aşar bedeli 6.995 guruş olarak belirlenmiştir. Nakib-zâde Muhyiddin Ağa, 5.005 guruş zam yaparak 12.000 guruş bedel ve Nasuh-zâde Abdullah Ağa kefaleti ile gelirlerin tasarruf hakkına sahip olmuştur. Aynı yıl Kütahya’da düzenlenen toplu müzayede neticesinde Hacı Halil Ağa aşar gelirlerine 3.100 guruş daha zam yaparak, Hancı Hacı İsmail Kara Ağa-zâde kefaletiyle ve toplam 15.100 guruş bedelle gelirleri uhdesine almıştır. Bir önceki döneme göre aşar gelirlerindeki % 115’lik artış, üretimdeki artış ile birlikte gelirlerin yönetilmesi konusunda bir rekabetin varlığını da ortaya koymaktadır.

Simav’da bulunan vakıf ve zaviyelerin 1857 ve 1860 yıllarına ait aşar bedelleri şu şekildedir: Simav’da Gülfal Şeyh (1857-525;1860-500); Aktay (1857-1.800 ve 1860-1.400) ve Namık Bey Cami-i Şerif Vakfı (1857-3.700; 1860-3000); Bahtıllı’da Âşık Paşa (1857-350; 1860- 300); Halifeler’de Şeyh Kara (1857-525; 1860-325); Kirman’da Şeyh Süleyman (1857-160;1860-160); Hüsüm’de Ece Sultan (1857-160;1860-160); Kızılçukur’da Şeyh Bahşi (1857-695;1860-

100);Tahtacılar ve Şeyh Paşa'da Şeyh Paşa (1857-750;1860-550) Gökçe'de Karabeyli Çiftliği (1857-700;1860-500) (Evd.17119: 7b).

3. Değerlendirme ve Sonuç

Kütahya'da 19. yüzyılda varlıklarını sürdüren, vakıf ve zaviyelerin muhasebe-müzayede işlemlerine ilişkin evraklardan vakıf ve zaviyelerin isimleri, buldukları köyler, gelirlerini uhdesinde bulduran kimseleri tespit etmek mümkün olmuştur. Tespit edilen vakıf ve zaviyelerin bir kısmı kadim olup, başlangıçları Germiyanoğulları dönemine kadar uzanmaktadır. *Ahi Ali, Ahi Arslan, Ahi Doğan, Ahi Erbasan, Ahi İzzeddin, Ahi Mustafa, Ahi Nasuh, Ahi Seydi, Ahi Sökmen, Ahi Şaban, Ahi Timur ve Ahi Timurhan* zaviyeleri bölgede Ahi geleneğinin yaşatıldığını göstermektedir. Ahi Evran, Ahi Mustafa, Ahi Erbasan, Ahi İzzeddin, İshak Fakih, Kadı Şeyh, Maruf ve Pirlar mahalleleri buralarda bulunan tekke ve zaviyelerin isimleri ile anılmışlardır (Bozkurt, 2018:29,33). Kütahya ve çevresinde vakıf ve zaviyelerin yer aldığı karyelerde Kayı, Bayat, Dodurga, Alayundlu, Eymür ve Kınık gibi Oğuz boy adlarını taşıyanlar vardır. Hacı Bektaş Veli Zaviyesi'nde bütün Bektaşîlerin şeyhi kabul edilen kişi dede-baba unvanı ile anıldığı için her tekkenin başında *babalık* makamını temsil eden bir başkan bulunurdu (Ocak, 1992:376). Kütahya ve çevresindeki tekke ve zaviyeler arasında da Resul Baba, Kurt Baba, Arslan Baba, Bıyıklı Baba, Söylemez Baba, Yayla Baba, Hacı Baba, Nalunlu Dede, Ali Dede, Recep Dede; Abdal Ece ve Genç Abdal zaviyeleri gibi Hacı Bektaş Veli geleneğini sürdürenler bulunmaktadır.

Kütahya ve çevresinde bulunan vakıf ve zaviyelerin muhasebe kayıtları incelendiğinde, en önemli gelir kaynaklarının tarım ürünlerinden alınan aşar vergisi olduğu görülmüştür. Vakıf ve zaviyelerin gelirlerden harc-ı muhasebe bedeli, ferağ ve intikal vergisi ile mahlûl hazine olan arazilerin gelirleri Evkâf-ı Hümayun Nezareti'ne gönderilirken, geriye kalan vakıf fazlası mütevellilerin uhdesine bırakılmıştır.

1857-1860 yılları arasında vakıf ve zaviyelerin gelirlerini ihale etmek üzere mahallinde ve sancak merkezi olan Kütahya'da perakende ve toptan müzayedeler düzenlenmiştir. Bu müzayedelerde en yüksek teklifi veren kişi vakıf gelirlerini tasarruf hakkına sahip olurdu. Fakat kesinleşen ihale bedeline zam yapan olduğunda, gelirleri tasarruf hakkını elde etmiş olanlar bu hakkını kaybedebilirdi. Devlet böylece gelirlerin ihalesini rekabete açık hale getirerek daha fazla kazanç elde etmekteydi. Yapılan müzayedelerde ihaleyi kazananlar gelir düzeyi yüksek ve güvenilir insanlardan kefil göstermek durumundaydı. Genellikle kefillerin yalnızca bir mültezime kefil olması esas olmakla birlikte Kütahya'da 1858'de yapılan müzayedelerde Murad Bey dört ayrı zaviyede, Güler-zâde Murad Bey üç ayrı zaviyede, Dürri-zâde Hüseyin Bey ve Meydan-zâde Abdullah Efendi iki ayrı zaviyede kefalet üstlenmişlerdi (EV.d. 16551).

Geliri yüksek olan bazı vakıf ve zaviyelerin kefalet görevini birden fazla kişinin üstlendiği de görülmektedir. 14 Haziran 1860 tarihinde gerçekleştirilen müzayedede Etrafşehir'de bulunan ve 63.500 guruş geliri olan vakıf ve zaviyelerin mutasarrıfı olan Hacı Mehmed Hamid Efendi'ye Hamza Ağa, Osman Ağa ve Ömer Efendi birlikte kefil olmuşlardır (EV. d.17119:2b). İstanbul'da bulunan vakıfların gelirlerini tasarruf edenler kefil olarak genellikle gayr-i Müslim sarrafları tercih etmişlerdir. Kefalet görevi adeta bir meslek haline gelmiştir (Koyuncu, 2014: 296). Fakat Kütahya'da incelediğimiz müzayedelerde kefalet görevi üstlenenler içerisinde gayr-i Müslim bulunmamaktadır. Kefalet görevi üstlenenlerin içerisinde Pamukçu İbrahim Ağa, Hamamcı Osman Ağa, Hancı Hacı İsmail (EV. d.17119;2b,3b,7b) ve Hancı Ali Ağa (EV. d.16368;3a) dışında kalanların meslekleri ile ilgili herhangi bir açıklama yer almamıştır. Osmanlı Devleti'nde Anadolu'da buldukları köylerin ve yörenin idaresini ele geçiren güçlü şahısların pek çoğu *Ağa* unvanını taşımaktaydı. Bu dönemde Kütahya'da zaviye gelirlerini uhdesinde bulduranlar ve kefiller arasında da çok sayıda *ağa, efendi, seyyid* unvanına sahip pek çok kişi bulunmaktaydı.

1857'de yapılan ihalede en yüksek gelir 42.500 guruşluk aşar bedeli ile Eğrigöz'den elde edilmiştir. Bunu 22.500 guruşla Gediz ve 21.000 guruşla Etrafşehir takip etmiştir. 1857 ve 1860 yıllarında müzayede düzenlenen Eğrigöz ve Gediz'deki vakıf ve zaviyelerin gelirleri bir önceki ihaleye göre artarken, Simav'daki zaviye gelirlerinde yaklaşık % 25 oranında azalma olmuştur (EV.d.16368:3a). Simav'da 1857'de yapılan ihalede gelirlerin bir gayrimüslime verilmiş olması Osmanlı Devleti'nin vatandaşları arasında din ayrımı gözetmediğini göstermesi açısından önemlidir.

14 Haziran 1860 tarihinde yapılan toplu müzayede ile daha önce ayrı ayrı ihale edilmiş olan Etrafşehir (66.500), Tavşanlı (43.000) ve Altıntaş'taki zaviyeler (27.920) ile Kütahya'ya tabi Seyitgazi (15.000), Bilecik (5.600), Söğüt (2.800) ve Banaz'daki toplam 177.820 guruş gelire sahip vakıf ve zaviyelerin aşar bedelleri 190.000 guruş bedelle ve Ruşen Efendi-zâde Sadık Efendi'nin kefaletiyle Kara Ağazâde Ömer Efendi uhdesine bırakılmıştır (EV.d. 17119: 9b). Kara Ağa-zâde Ömer Efendi mukavele bedeli olan 190.000 guruşu 38.000 guruşluk beş eşit taksit halinde ödeyecektir. Bu müzayede de Tavşanlı'da bulunan vakıf ve zaviyelerin aşar bedeline 5.500 guruş, Söğüt'teki zaviye ve vakıfların aşar gelirlerine de 3.200 guruş zam yapılarak toplamda bir önceki ihaleye göre 8.700 guruş artış sağlanmıştır. Ayrıca bir önceki ihalede talibi çıkmamış olan Bilecik ve Söğüt'teki vakıf ve zaviyeler de yeni taliplerine verilmiştir. Bu durum birden fazla yerleşim biriminde bulunan vakıf ve zaviye gelirlerinin tek bir kişi uhdesine verildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu sayede hem devletin elde edeceği gelir artmış hem de gelirleri farklı olan bölgelerdeki vakıf ve zaviyelerin birbirlerini dengelemesi sağlanmıştır.

1860 yılında, Kütahya sancağına tabi Etrafşehir'de 53, Tavşanlı'da 11, Altıntaş'ta 28, Gireği'de (Arslanapa) 22, Virancık'ta 18, Gümüş'te 13, Eğrigöz'de 20, Gediz'de 24, Simav'da 10 olmak üzere toplam 199 zaviye vakfı müzayede usulü ile ihale edilmiştir. Perakende olarak belirlenen ihale bedelleri ile düzenlenen müzayedeler sonucunda gerçekleşen ihale bedelleri içerisinde en yüksek artış % 115 ile Simav'da bulunan zaviye ve vakıfların gelirlerinde olmuştur. 199 vakıf ve zaviyenin toplam perakende geliri 250.780 guruştan 279.635 guruşa yükselerek % 11,5 oranında artmıştır. Gireği, Virancık ve Gümüş nahiyelerinde ise toptan ihalede talip olmadığı için zaviye vakıfları belirlenen gelirleri üzerinden perakende usulü ile taliplerine verilmiştir. Kütahya ve çevresinde 1860 yılı aşar bedeli 5.000 guruş ve üzerinde olan vakıf ve zaviyelerin sayısı Etrafşehir'de 4, Tavşanlı ve Eğrigöz'de 3'er, Gediz'de 2, Altıntaş ve Gireği'de 1'er olmak toplam 14'tür. Bu toplam zaviyelerin % 7'sini oluşturmaktadır. Gelirleri 2.000 ile 4.999 arasında değişen 15 vakıf ve zaviyenin oranı % 7,5 olmuştur. Geliri 1000-1.999 guruş arasında olan toplam 33 zaviye yaklaşık % 17 oranındadır. Geriye kalan geliri 1.000 guruşun altında olan 137 zaviye % 68,5'luk orana sahiptir. Gelirleri 5.000 guruş ve üzerinde olan vakıf ve zaviyelerin gelirleri toplamı Etrafşehirde 28.775, Tavşanlı'da 25.350, Eğrigöz'de 34.350, Gediz'de 13.050, Altıntaş'ta 7.050 ve Gireği'de 5.000 guruş olmak üzere 113.575 guruş olmuştur. Bu durumda toplam zaviyelerin % 7'si aşar gelirlerinin yaklaşık % 59'una sahiptir.

Genellikle hayrî vakıf kurumları içerisinde yer alan Kütahya ve çevresindeki zaviyelerin 19. yüzyılda en önemli gelir kaynakları arpa, buğday, darı ve benzeri tarım ürünlerinden elde edilen vergilerden oluşmuştur. Vakıf ve zaviyelerin gelirleri arasında Tavşanlı Pazarköy'de bulunan Dede-balı Vakfına ait Pazarköy ve Çukurvıran çiftlikleri, Altıntaş nahiyesi Süleyman ve Ömer çiftliği, Yalnızsaray'da Şeyh Ömer çiftliği, Gümüş nahiyesinde Esbeyi çiftliği, Eğrigöz'de Vakıfça çiftliği, Şaphane Uğurlugüme'de Musa Bey çiftliği ve Simav'da Karabeyli çiftliği gelirleri yer almaktadır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

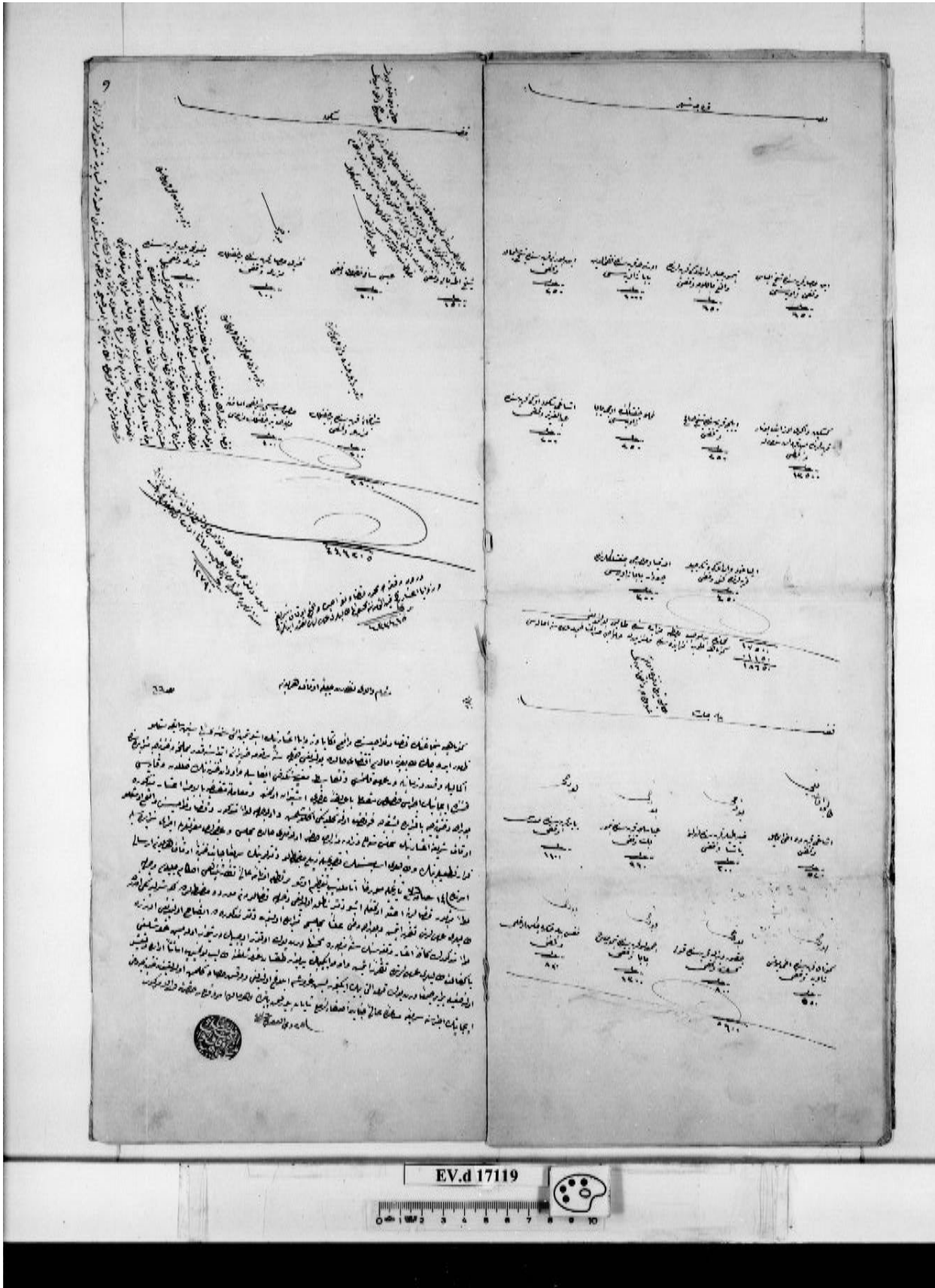
BOA; EV.d. 10553; 11866; 16368; 16551;16559; 16669; 17119; 17743

Araştırma Eserler

- Ağar, S. (2007). Geçmişten bugüne mali idare. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (73), 372-432.
- Algar, H. (2006). Nakşibendiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 32, ss. 335-342). İstanbul: TDV Yayınları.
- Arıkan, R. (Kasım 2010). *Tanzimat döneminde Kütahya*. [Yayınlanmamış doktora tezi], Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aydın, B. (2003). Meclis-i Meşâyih. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 28, ss. 247-248). Ankara: TDV Yayınları.
- Bakırcı, N. ve Türkan, H. K. (2013). Tekke ve zaviyelerin Balkanlar'daki rolü ve önemi. *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (1), 145-160.
- Bardakoğlu, A. (1995). Ferağ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 32, ss. 351-354). İstanbul: TDV Yayınları.
- Bozkurt, N. (2018). *Kütahya 1842-1843 (Müslüman nüfus ve sosyal yapı)*. Ankara: Kütahya Belediyesi Yayınları.
- Ceyhan, S. (2018). Tarikat ve tekke kavramlarına dair. S. Ceyhan (Ed.) *Türkiye'de tarikatlar tarih ve kültür* içinde (ss. 27-53). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Ceylan, M. (2017). *Şeyh Çakar köyü (Kütahya-Hisarçık) Aleviliği*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi , Isparta.
- Çiftçiöğlü İ. (2017). Germiyanogulları topraklarında Hacı Bektaş Veli kültürünün temsilcileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 179-193.
- Demirel, Ö. (1995). Osmanlı dönemi Sivas vakıflarının idari organizasyonu ve problemleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 17(28), 65-69.
- Erdoğan Çelikkın, Z. (2019). *Osmanlı modernleşmesi ve kuruluşundan Tanzimat'a Evkâf-ı Hümayun Nezâreti (1826-1839)*, [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Genç, M. (2000). İltizam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 32, ss. 154-158). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hançer, T. H. (2019). Evkaf Nezâreti (1826)'nin denetimi öncesi ve sonrasında Mihrişah Valide Sultan Vakfı'nın mali yapısı (1797-1837). *Bülent Ecevit Üniversitesi, Uluslararası Yönetim İktisat ve İletişim Dergisi*, 15(4), 1083-1100.
- Kara, M. (2019). *Din ve sanat açısından tekkeler ve zaviyeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Koyuncu, N. (2014). Osmanlı Devleti'nde sarrafların mültezimlere kefilliği. *İstanbul Üniversitesi. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 295-326.
- Köprülü, O. F. (1994). Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 10, ss. 455-456). İstanbul: TDV Yayınları.
- Köprülü M. F. (2005). *İslâm ve Türk hukuk tarihi araştırmaları ve vakıf müessesesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Mustafa Nuri Paşa. (1992). *Netayicü'l-vukuat*, N. Çağatay (Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Osmanzâde H. V. (2006), *Sefîne-i evliyâ II*, M. Akkuş ve A.Yılmaz (Haz.). İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Öngören, R. (2011). Tarikat, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 40, ss. 95-105). İstanbul: TDV Yayınları.
- Öngören, R. (2018). Osmanlı Türkiye'sinde tarikatlar. S. Ceyhan.(Ed.) *Türkiye'de tarikatlar tarih ve kültür* içinde (ss. 55-94). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Özsaray, A. T. (2018). *Arşiv belgeleri ışığında Osmanlı'da devlet-tekke ilişkileri (XIX. Yüzyıl)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul
- Öztürk, N. (1995). *Türk yenileşme tarihi çerçevesinde vakıf müessesesi*. Ankara: TDV Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü II*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Palaz Yıldırım, S. (2017). Kütahya Hıdırlık Mescidi, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12 (13), 437-456.
- Parlak S. ve Tanrıkorur, Ş. B. (2003), Kütahya Mevlevîhânesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 27, ss. 1-3). Ankara: TDV Yayınları.
- Soyer Zeyrek, Ö. (2015). *18. Yüzyılda Kütahya vakıflarının sosyal ve ekonomik hayata katkıları*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Şahin, İ. (2006). Nahiye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 32, ss. 306-308). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2016). *Osmanlı malî tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türkel, E. (2017). *16. yüzyılın sonlarında Kütahya sancağı vakıfları, (Emet, Denizli, Uşak, Burdur)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.
- Yakupoğlu C. (2009). Germiyanogulları muhitinde ahiler ve zaviyeleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (3), 2264-2285.
- Yazır, E. M. H. (2020). *Osmanlı vakıf hukukuna giriş: Ahkâm-ı evkaf*. H. Çilingir. (Haz). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

Ek 1: BOA EV.d. 17119 - 25 Zilkade 1276 [14 Haziran 1860] Tarihli Belge

EV.d 17119

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10